

gével, egyszerre megrendelő és ugyanakkor kiszolgáló irányításával, főként pedig hírekre éhes, azonban a legtöbb esetben azokat emésztetlenül fogyasztó olvasóközönségével. Ez már a 21. század mediatisált társadalma, amely nem hozza el ugyan a nyomtatott könyv halálát, de a minőségi kiadványokat vélhetően szinte mindenhol a művelt kevesek kiváltságává teszi.

Akárcsak századokkal ezelőtt.

BUDA ATTILA

(Fordította Magyar István, *Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 487 oldal, 3980 Ft*)

KIS JÁNOS:

A politika mint erkölcsi probléma

2002 nyarán, nem sokkal a szocialista párt választási győzelme után robbant ki Medgyessy Péter ügynökbotránnya, az úgynevezett D-209-es ügy. Kis János filozófus, az SZDSZ egykori, alapító elnöke egy cikket közölt a Magyar Hírlapban, *Medgyessynek mennie kell* címmel (2002. június 19.). A cikkről és az ügynökügyről hosszas vita bontakozott ki; a vita végül is kiindulópontját képezte egy, a politika és a morál viszonyát általában végig gondoló alapos filozófiai munkának, amely két évvel később, 2004 nyarán jelent meg az

Élet és Irodalom kiadói gondozásában. E majd' négyszáz oldalas tanulmány szándékairól az előszó végén a következőket olvashatjuk: „Könyvem kérdésfeltevését a magyar politikai nyilvánosságban elhangzott érvek is inspirálták. Azt remélem, hogy a belőle meríthető érvek is inspirálni fogják a hazai politikai közgondolkodást.”

Kis János könyve egy markáns, a liberális demokráciáról való gondolkodásban rendre feltűnő álláspont vitatására épül. Ezen álláspont szerint a parlamentáris demokráciában a politika működését végső soron a jog, a törvény uralma, nem pedig a politikai cselekvés erkölcsi vonatkozásai határozzák meg. A politikát tehát el kell választani az erkölcsi ítélkezéstől, a politikai szereplőkön a jog által meg nem fogalmazott erkölcsi követelmények nem kérhetők számon, a törvénynek, és csakis annak tartoznak megfelelni. „Lehet hogy kiábrándító, de a demokráciában nincsen a törvénynél magasabb instancia.” (Nádas Péter: *Az értelem kockázata*, Élet és Irodalom, 2003. január 4.)

Az „elválasztás tézise” a joguralom eszméjére épül, ugyanakkor egyrészt nemcsak az állam működésének értékelését szorítja a törvényességről való beszéd keretei közé, hanem a politikai élet minden szereplőjét is, másrészt elgondolásában, mint Kis János hangsúlyozza, már eleve kilép a morális kérdések terepére. „Normatív közlést tesz: azt

mondja ki, hogy úgy *helyes*, ha a demokratikus politika szereplőin csak olyan erkölcsi követelményeket kérnek számon, melyek törvényben vannak rögzítve.”

Kis a politikafilozófiai hagyományban két irányból látja táplálkozni ezt a vitatott koncepciót, nevezetesen a „politikai realizmus” és a „közvetett motiváció” logikája felől. Az első szerint a hatalomért folytatott küzdelemben, a „derék politikus” „jó céljainak” sikere érdekében sok minden megengedhetővé, sőt szükségesé válhat, ami egyébként nem az. A „piszkos kezek” dilemmáinak leírt esetei gyakran egyenesen megkövetelnek egyfajta erkölcsi „nagyvonalúságot”. A politikai verseny viszonyai között, megfelelő feltételek fennállása esetén bizonyos morális fenntartásaink érvénytelenné válhatnak.

A közvetett motiváció gondolata arra épül: erkölcsi lények vagyunk ugyan, s mint ilyenek, képesek a felismert „jó” és „helyes” alapján cselekedni, de nem várható el, hogy egy társadalomban mindenki minden esetben a belső kategorikus imperatívusz szerint cselekedjék. Ezért a (politikai) cselekvéseket olyan szabályok közé kell szorítani, melyek megfelelnek ugyan mögöttes erkölcsi elveknek, de a cselekvőket nem (feltétlenül) erkölcsi elveiknél, hanem önértéküknél fogva szólítják meg, vagyis a törvények betartására ösztönöznek, és szankcionálják a törvényteleniséget.

A fentiek szerint tehát jó okunk és megfelelő eszközünk van arra, hogy a politikát a morál bizonytalan és a mindennapos működtetés szempontjából sokszor nem a legalkalmasabb területéről leválasszuk. Ez a szabályozó eszköz pedig: a jog és a törvény.

De... És itt kezdődik Kis János türelmes vitája az elválasztás tézisével. Működtethető-e hosszú távon politikai intézményrendszerünk a morális megfontolások közvetlensége nélkül? Nem vét-e el valami lényegit az elválasztás tézise a demokrácia folyamatos fenntarthatóságát illetően? Miért fenyegeti a tömegdemokráciákat a populizmus veszélye? És nem éppen egy *erkölcsi* deficittel küszködik-e manapság a harmadik Magyar Köztársaság is? Nos, *A politika mint erkölcsi probléma* ezekre a kérdésre keres alapos megfontolás után választ...

VISONTAI-KOVÁCH LÁSZLÓ

(Irodalom Kft., Budapest, 2004,
365 oldal, 2500 Ft)

FARKAS ZSOLT:

ÉR

Bár a szerző eddig megjelent munkái közül három kötet ismert csak számomra, mégis kimondható, hogy legújabb könyve, az *ÉR* sem okoz csalódást: továbbra is a *szubverzión*t talál-